

På leting etter spor etter Milorg ved Skålsjøen

Knut Helge Midtbø

Denne historien handler om leting etter Milorg-depoter ved Skålsjøen og begynte da jeg litt tilfeldig oppdag- et på nettet at kartgravør Henry Gundersen, en av de ni navnene på Milorg-støtten på Sarabråten, var hedra med en minne-plakett på Statens kartverk (tidligere Norges Geografiske oppmå- ling) på Hønefoss. Et besøk på Kartverket resulterte i at jeg fikk kopi av et minneskrift arbeidsplassen hans hadde gitt ut rett etter krigen. I arkivet hadde de også et fotoalbum knytta til minneskriftet og vi fikk kopier av dette albumet. Et utdrag fra minneskriftet er med her i egen ramme. Vi har også lagt det ut i sin helhet på hjemmesiden til historielaget. Nå ligger også alle bildene fra albumet på Digi- talmuseum søkbart på «Henry Gundersen».

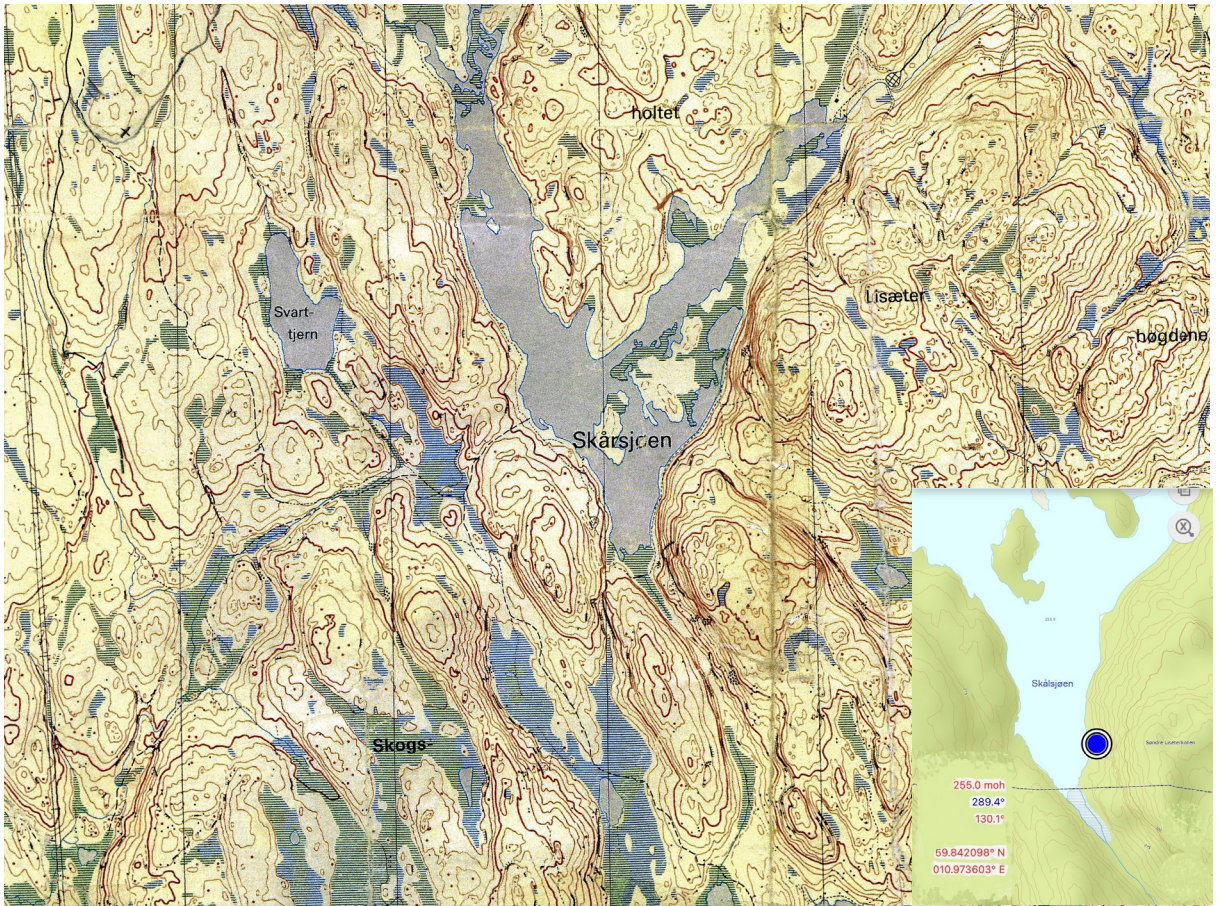
I Rundt vannet 18 skrev jeg en artikkel om Hen- ry Gundersen der jeg brukte minneskriftet og albumet som kilder. Per A. Hoel som er forfat- ter av skriftet, var ved Kartverket. De var begge med i samme Milorg-tropp. Jeg er fascinert av Hoels fortelling om at Gundersen hadde fortalt om depoter som han og Storm Weinholdt hadde etablert inne ved Skålsjøen. Jeg fant ikke andre kilder som drøfter disse depotene der inne da, men nysgjerrigheten min var vakt.

Jeg har også skrevet i Rundt vannet om Milorg-

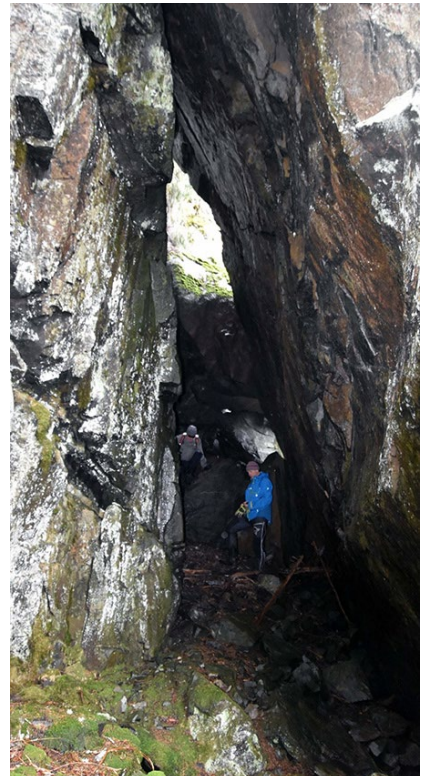
bautaen på Sarabråten og hendelsene rundt arrestasjonene og drapene 13. februar 1945 og henrettelsene på Akershus 17. mars. For å følge opp den historien kontakta jeg Tor Valstad, søn- nen til Tullik og Knut Valstad. Knut Valstad var troppssjef i Milorg 13132. Tor Valstad er født i 1943 og er selv en del av den dramatiske for- tellingen fra den siste krigsvinteren. Knut Val- stad fikk varsel på arrestasjonsdagen i februar, dro gjennom Østmarka og kom seg til Sverige. Noen få dager seinere fikk Tullik Valstad besøk av Gestapo som hadde med seg en bakkbundet Frank Olsen. Tullik hadde lille Tor på armen. Gestapo ville vite hvor Knut Valstad var. Hun skal ha svart at hun ikke ante hva mannen drev på med. Jeg intervjuet i oktober 2020 Tor om hans minner om krigen, om hva foreldrene har fortalt og hvem han har møtt gjennom foreldre- nes Milorg-bakgrunn. Intervjuet tar historielag- et vare på som dokumentasjon. Utdrag er med i en egen artikkel i denne årboka.

Tor Valstad fortalte meg at han hadde vært i et depot ved Skålsjøen sammen med faren sin om vinteren i 10-årsalderen. Faren fortalte den gan- gen at her hadde troppen lagra utstyr. Tor men- ner å huske at det fortsatt lå igjen noe utstyr der. Tor fortalte at hans skole- og orienteringsvenn, Tore Langaard, ved et annet høve på omtrent samme tid hadde fått høre om dette depotet av Knut. Tore forteller: «Jeg var sammen med Knut Valstad nord i Skålsjøen. Han pekte ut Søndre Li- seterkollen og fortalte at våpnene var gjemt ved foten av kollen syd i vannet. Jeg tror også han sa i ura, men det kan være eterrasjonalisering»

Orienteringskart utgitt i 1976 av O-gruppa ved Standard Telefon og Kabelfabrikk A/S - Plot: Norgeskart.no

Vi hadde nå noe nytt å bygge på. Tor og Tore mente at denne hula burde vi kunne finne. Vi avtalte derfor en tur inn dit for å lete.

Vi venta til våren og 12. mai 2021 og var et lag på fem stykker, klare for å ta oss inn til Skålsjøen. Tor Valstad, Tore Langaard og Lars Rogstad (leder i Sarabråtens venner) starta fra Kjærmåsan mens redaktøren vår, Frode Jakobsen, og jeg starta fra Bysetermåsan. Lars Rogstad hadde vært her inne året før sammen med Egil Engen. Egil hadde tatt bilde av et skjul eller en hule bak en stor helle, og markert den på et kart vi hadde med oss. Det er innfelt på det store kartet.

Første del av turen var været mot oss. Det var høljregn med lyn og torden, men det ga seg da vi nådde Skålsjøen. Ved demningen sør i Skålsjøen møttes vi. Tor og Tore var klare på at depotet Knut Valstad hadde pekt ut lå i åssida rett øst for demningen. Klatring rundt noen steinblokker førte opp dit. Det er det samme skjulet som Egil Engen hadde fotografert året før. Det er et stort rom som ligger bak en svært stor heller som står lent inn mot fjellet. Bildene viser dimensjonene, og sier også noe om hva den kunne brukes til. Vi fant ikke spor etter lagring der oppe. Både Tore og Tor er sikre på at det var dette stedet Knut Valstad hadde pekt ut for dem.

Andre depoter ved Skålsjøen?

Inspirert av finlesing av minneskriftet til Henry Gundersen har vi fått dokumentert at Milorg ledet av Knut Valstad hadde minst et depot i åsen rett øst for demningen ved Skålsjøen. Det ligger under søndre Liseterkollen. Per Hoel (se ramme) refererer det Henry Gundersen har fortalt, men gir ikke inntrykk av sjøl å ha sett disse depotene. Det er elementer i beskrivelsen som at de lå under Vælsåsen, at det var et nett av huler og at det var vanskelig å finne inngangen som ikke passer helt med det skjulet under helleren vi fant. I Milorg hadde de nok annet å tenke på enn å være nøyte med stedsnavnene. Nyttan av å

*Hulebilde side 1: Erik Engen høsten 2020
Forrige side: Frode Ciljan Jakobsen 12.05.2012*

..... Ellers hadde han, som vi andre, det året meget slit med opprettelse av depoter for matvarer, sanitetsmateriell og våpen inne i Østmarka. Under Vælsåsen ved Skålsjøen fant han og Storm et depot som tyskerne kunne lete seg enda grønnere etter, og aldri finne. Med godt skjulte innganger lå det her et nett av huler, som sikkert ikke et menneske visste om, og dette ble vårt hoved-depot og endepunktet for mange strabasiose «kløvturer».

Sommeren 1944 hadde troppen så god utdanning og var så godt organisert som det kunne kreves. Flere av guttene ble f. eks. benyttet som instruktører for andre grupper i distriktet, og instruerte ofte folk som sto langt over dem i grad, i bruk av moderne sabotasjevåpen. Troppen fikk nå den ærefulle oppgave, fra hjemmefrontens ledelse, å bli den første regulære Mil-Org-tropp som utførte en større sabotasjeaksjon. Det skulle være en prøve på hva Mil-Org kunne yte. Ledelsen ble ikke skuffet. Ca. 10 mann ble tatt ut til en aksjon mot et større militært oljelager på Grorud, og deriblant var Gundersen. Det ble ingen lett oppgave. Området var godt inngjerdet og bevoktet av en styrke på 10 tyskere, hvorav 2 gikk vakt om gangen. Rekognoseringen var vrien; piggråd og gjerder måtte gjennomklippes, og bl. a. Gundersen var innenfor og tegnet ikke mange skrittene fra vaktene. Aksjonen gikk nesten helt etter planen, men en tidsblyant virket ikke som den skulle, så gutta var bare så vidt kommet utenfor området da det smalt, og hele Grorud lå i et flammende ildskjær. Tyskerne begynte å kjøre rundt på veiene med en gang, men de dro rett forbi guttene som lå flate i veigrøftene. Alle kom seg unna. Gundersen viste seg på denne aksjonen som en kaldblodig og dyktig kar.

Det ble nå opprettet et aksjonslag i troppen, som Gundersen

forene gode krefter i leting etter historie ble demonstrert da Lars Rogstad lette fram utsnittet av Akersbanens kart fra 1926 som vi også har tatt med. Her er Vælsåsen plassert på østsiden av demningen, mens dette navnet på dagens kart er gitt en ås på vestsiden. Dette kartet er det kartet som er gitt ut tettest opp til krigen,

Årets våteste dag hittil!

Jeg mener vi nå kan slå oss til ro med at Per Hoel med «under Vælsåsen» sannsynligvis refererer til terrenget på østsiden.

I området rundt Skålsjøen er det nok mulig å finne en mengde gode skjulesteder. Det er grunnfjell i området med skrenter, steinblokker, urer og også store hellere. Om det finnes noe «nettverk av huler» er allikevel usikkert. Tore Langaard formulerte det sånn at Per Hoel kan ha vært utilsikta upresis. Det er trolig dekkende. I åsene på begge sider av vannet har det kanskje vært flere depoter.

Vi har fått kopiert et orienteringskart fra Tore. Kartet er fra 1976. På den tiden var store steiner, ur og stup/skrenter detaljer med på o-kartene. Tore mener at dette kartet sannsynligvis er ujevnt synfart, men at det viktigste av de nevnte detaljene nok er med. Etter krigen har det nok vært rydda i depotene, og det er mulig at det noen har blitt fortalt om dette. Det hadde vært moro å lete mer der inne. Om noen som leser vet om noe, så vil vi i historielaget gjerne ha kontakt.

Kilder:

- Minneskrift: HENRY GUNDERSEN IN MEMORIAM, utgitt av Norges Geografiske Oppmåling, antakelig 1945. Kopi finnes på historielagets sider.
- Utsnitt av kartet "Terrenget omkring Østmarkseteren og Sarabråten", Akersbanerne 1928

Utsnitt av kartet "Terrenget omkring Østmarkseteren og Sarabråten", Akersbanerne 1928